

ПОЛІТИЧНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

ДК 323.1 (410:416)

Е. БЛЕР І ПРОБЛЕМА МИРНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ В ПІВНІЧНІЙ ІРЛАНДІЇ

Крушинський В. Ю.

Доктор політичних наук, професор кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Інституту міжнародних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка.

Анотація. Конфлікт у Північній Ірландії є одним з найбільш довготривалих у європейській історії. Впродовж ХХ століття обидві сторони конфлікту, зацікавлені міжнародні інституції неодноразово намагалися знайти механізми його врегулювання. Прихід до влади у Сполученому Королівстві лейбористського уряду Е. Блера вперше дозволив перейти від «культури війни» до «культури миру» у вирішенні північноірландського питання. Було визнано, що роззброєння Ірландської Республіканської Армії (ІРА) – це складний та довготривалий процес. Важливі політичні рішення, прийняті британським та ірландським урядами за участі політичних партій Північної Ірландії, дозволили перейти до конструктивних моделей подолання конфлікту.

Історичного значення набула Угода Страсної п'ятниці, або Белфастська угода 1998 року, положення якої задовольняли інтереси практично всіх учасників протистояння – і республіканців, і юніоністів. Вперше проголошувалося право населення провінції визначати свій конституційний статус, та створення місцевого парламенту з широким колом повноважень. Було вирішено проблему роззброєння терористичних угруповань. Згідно з умовами підписаної в грудні 1999 р. угоди в Північній Ірландії було створено коаліційний уряд, до складу якого увійшли католики і протестанти. Очолив уряд протестант Д. Трімбл. У жовтні 2001 р. ІРА оголосила про остаточне знищення запасів зброї.

Завдяки політиці лейбористського уряду Е. Блера, визначальним чинником якої варто вважати принцип деескалації, з'явилась можливість вирішення цього довготривалого етноконфесійного конфлікту. Попри гостру критику діяльності уряду Е. Блера щодо Косово та Іраку, саме вирішення цієї проблеми стало гідним завершенням його політичної кар'єри.

Ключові слова: етноконфесійний конфлікт, Північна Ірландія, ольстерський конфлікт, юніоністи, Великобританія, врегулювання, деескалація Ірландська республіканська армія (ІРА), протестанти, католики.

Постановка проблеми. Дослідження особливостей врегулювання конфлікту у Північній Ірландії лейбористським урядом Е. Блера має важливе значення для визначення специфіки етноконфесійних конфліктів та можливостей їх подолання.

Мета статті – дослідити політику прем'єр-міністра Великобританії Е. Блера щодо врегулювання етноконфесійного конфлікту у Північній Ірландії.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Північноірландська проблематика відображається в працях багатьох дослідників. Окремі питання північноірландської проблематики розглядаються в роботах У. Клінтона [1], К. Коліна [2], Дж. Ретула [3], А. Селдона [4], П. Річардса [5] та ін.

Серед російських науковців на особливу увагу заслуговує дослідження О. Громико «Дилеми Британії. Пошук шляхів розвитку» [6]. Окремо слід відзначити мемуари Е. Блера «Шлях» у яких, автор висвітлює як внутрішню, британську, так і міжнародну політичну ситуацію за часів його прем'єрства [7].

Основні результати дослідження. Північноірландський конфлікт бере свій початок ще в XII ст., коли англійська корона формально підкорила самостійне ірландське королівство Ольстер. В XVI ст. Великобританія встановила контроль над всією територією Ірландії, а сучасна Північна Ірландія увійшла до складу провінції Ольстер, де за часів Реформації вкоренився протестантизм, тоді як в іншій частині Ірландії переважав католицизм.

Згідно англо-ірландського договору 1921 року країну було поділено на Ірландську вільну державу зі статусом домініона і Північну Ірландію, а в 1949 році Ірландія була проголошена незалежною республікою. Ольстер мав права автономії у Британській імперії, знаходячись з метрополією у федеративних відносинах. Британський парламент контролював питання оборони, зовнішньої політики, пошти, верховного судочинства й частини податків. В 1972 році уряд Великобританії розпустив північноірландський парламент. Законодавча влада перейшла до Британського парламенту, а виконавча: до міністра – члена кабінету з питань Північної Ірландії. Таким чином, була задіяна система прямого правління, а Великобританія черговий раз продемонструвала прихильність до силового методу вирішення етнополітичних конфліктів.

Міжконфесійні протиріччя (50,6% мешканців Північної Ірландії – є прихильниками англіканської церкви (юніоністи), а 38,4% – католицької (республіканці)) виступають лише однією з багатьох причин конфлікту в Північній Ірландії. Хоча протягом тривалого часу саме католицизм, який втратив вплив, але не авторитет, був і залишається прапором ірландського національного руху. Адже саме приналежність до релігійної спільноти визначає національний і, навіть, соціальний статус особистості.

Іншим важливим чинником міжетнічної напруги в регіоні варто вважати територіальні протиріччя, бо ірландське населення Ольстера бажає об'єднатись з самою Ірландією, відчуваючи себе її історичною частиною.

Зрозуміло, що не останню роль в цих процесах відіграють політичні фактори, які відображають бажання ірландців отримати право на самовизначення і створення власних державних інститутів.

Соціально-економічними причинами конфлікту є домінування в економіці Північної Ірландії вихідців з Великобританії, відповідно протестантів. Цей фактор знаходить своє відображення в політиці дискримінації католиків при працевлаштуванні, ви найманні житла, наданні соціальних пільг державою у житловій сфері.

Існують і певні психологічні фактори, пов'язані з різницею етнокультурних психотипів ірландців-протестантів і ірландців-католиків. Це перш за все прагнення останніх отримати незалежність від англійців і об'єднатись з рештою Ірландії.

Тобто в основі північноірландського конфлікту знаходяться як проблеми сепаратизму, так і міжетнічні протиріччя. І він є більш складним по відношенню до конфлікту в самій Ірландії періоду англійського хазяйнування. І це зрозуміло, тому що націоналісти північної Ірландії не можуть спиратись на більшість населення через переважання англіканців

щодо католиків. Окрім того, Північна Ірландія має тісні економічні зв'язки з Великобританією.

Після «Кривавої п'ятниці» 21 липня 1972 року і введення прямого правління з Лондону, уряд Великобританії продовжив пошуки мирного врегулювання конфлікту. В 1973 році Лондоном було запропоновано проект Асамблеї, до якої повинні були увійти і республіканці, і юніоністи. Але через непорозуміння сторін Асамблея була розпущена в 1974 році. М. Тетчер провадила жорсткий і безкомпромисний курс в Північній Ірландії, але це призвело до посилення терористичної діяльності і зіткнень. Так, в 1984 році Ірландська Республіканська Армія підриває бомбу в отелі м. Брайтон під час проведення щорічної конференції Консервативної партії. Сама М. Тетчер не постраждала лише завдяки щасливому випадку.

Але пошуки шляхів вирішення конфлікту не припинялись. В 1985 році була підписана підписується англо-ірландська угода в Хілсборо, яка підтверджує приналежність Ольстера Великобританії допоки за це виступає більшість населення. А в 1993 році було підготовлено Декларацію на Даунінг-Стріт, яка передбачала участь у переговорах всіх зацікавлених сторін за умови відмови від насильства. Але ІРА відмовилась скласти зброю, що ускладнило переговорний процес.

Зрозуміло, що північно-ірландська проблема не обмежувалась участю в ній лише Ірландії і Великобританії. Вона значним чином бентежила і правлячі кола Сполучених Штатів Америки, серед яких саме ірландське лобі мало неабиякий вплив. Найбільш активно проблемою північно-ірландського мирного врегулювання опікувалась адміністрація Б. Клінтона. Не останню роль тут зіграло бажання заручитись підтримкою ірландської громади на майбутніх виборах. Б. Клінтон прагнув безпосередньо брати участь у врегулюванні конфлікту, хоча до цього США лише підтримували вимоги Лондона – не дозволяли в'їзд до США діячам радикальних націоналістичних партій Ірландії, сприяли пошуку ірландських терористів на своїй території і подальшій депортації.

Б. Клінтон заявив: «Якщо не розмовляти з ворогами, неможливо укласти з ними мир» [1, с. 320]. Саме Клінтон дозволив в'їхати до США лідеру Шенн Фейн Джеррі Адамсу для участі у конференції з проблем Північної Ірландії на запрошення організації «Американці за новий порядок денний з ірландського питання». Хоча, проти подібної позиції виступили держдепартамент США, ЦРУ, ФБР. І цей факт не міг не вплинути на особисті стосунки між тодішнім прем'єр-міністром Дж. Мейджором і Б. Клінтоном. А після того, як в березні 1995 року президент США направив запрошення лідеру Шинн Фейн прийняти участь у святкуванні Дня Св. Патрика у Білому Домі, Дж. Мейджор направив Б. Клінтону гнівного листа і назвав подібну поведінку «помилкою» [2, р. 256]. Однак, в квітні 1995 року він не відмовився від візиту до США.

Окрім інтересів у передвиборчій боротьбі Б.Клінтон намагався отримати лаври миротворця за рахунок вирішення ольстерського конфлікту. І головна мета в цьому процесі встановлення миру – влаштовувала всі сторони. Але різними були засоби реалізації. Для Мейджора, навіть за загрози погіршення англо-американських відносин, найбільш драгуючим моментом було демонстративне небажання враховувати британські інтереси. Але саме цей момент і підштовхнув британський уряд до активізації діяльності по мирному врегулюванню. В листопаді 1995 року, доречі, безпосередньо напередодні візиту Клінтона до Великобританії і Ірландії, включаючи і Північну Ірландію, було озвучено спільну ініціативу двох прем'єр-міністрів: Великобританії та Ірландії. Але Клінтон продовжував вести власну лінію, і під час візиту до Північної Ірландії пообіцяв їй фінансову і економічну допомогу, розглядаючи економічний фактор як складову майбутнього мирного врегулювання.

Досить скоро практично всі політичні партії Північної Ірландії і уряд Мейджора визнали, що саме участь Клінтона в процесі мирного врегулювання є певною запорукою його результативності.

В свою чергу опозиційна Лейбористська партія і її новий лідер Е. Блер, розпочинаючи передвиборчу кампанію 1997 року, проголошують вирішення Ольстерського конфлікту у якості одного з пріоритетних напрямків діяльності. Було підкреслено, що мова йде про виключно ненасильницький варіант розв'язання політичної долі Ольстера. Окрім того, Е. Блер свідомо включив північно-ірландську проблему в загальний контекст майбутньої автономізації регіонів Великобританії для вдосконалення існуючої системи управління єдиної держави.

Тривалий час Лейбористська партія виступала за досягнення мирної угоди між юніоністами і націоналістами виходячи з можливості об'єднання Ірландії, всупереч позиції юніоністів. Такий підхід, зрозуміло, не давав можливості вести переговори. Новий лідер проголосив нову політику – нейтралітету – щодо об'єднаної Ірландії, або Сполученого Королівства. А пізніше розпочав цілу низку зустрічей з керівниками різних політичних сил [3, р. 247].

Відразу ж після перемоги на виборах Е. Блер починає реалізацію своєї передвиборчої обіцянки – вирішення Ольстерської кризи. Для нього «ірландське питання» носило не лише традиційний, як для будь-якого урядовця, політичний характер. Його мати походила з графства Донегол в Ірландії. Її родина обстоювала протестантизм, а дід по лінії матері був великим магістром однієї з оранжистських лож. Е. Блер згадує в своїх мемуарах, що його бабуся по матері, вже хвора на хворобу Альцгеймера, не пізнаючи його, тим не менш «схопила мою руку й прохала: «Сину, хоч би що ти робив, ніколи не женися з католичкою» [4, р. 422]. А саме тоді Блер почав зустрічатись зі своєю майбутньою дружиною Чері, яка як раз і була католичкою. Родина Блера зазвичай щороку їздила до Ірландії у відпустку, але лише до 1969 року, коли на думку матері там стало небезпечно, бо почалися часи заворушень. Але Е. Блер продовжував листуватись с друзями, тобто отримував безпосередню інформацію стосовно конфлікту. На протязі багатьох років Британія жила в умовах терористичних нападів, вбивств солдатів і мирних мешканців, руйнування відносин між громадами юніоністів і націоналістів.

Окрім цього, після вступу Ірландії до Європейського Союзу в 80-х роках, почався швидкий процес її модернізації. На думку Е. Блера «Південь мчав по дорозі в майбутнє, натомість народ Північної Ірландії зачепився за стартові колодки і сперечався про католиків і протестантів так несамовито, що та суперечка закрила шлях уперед туманом недоречності» [5, р. 148]. Тобто юніоністи втратили вагомий аргумент про економічну відсталість ірландців. І для Е. Блера саме цей чинник давав шанс на мир. І саме це підштовхнуло його до думки, що він може зробити те, чого не зміг ніхто. Хоча багато дослідників напівжартома вважали це результатом «месіанського комплексу» [6, с. 399].

Приступаючи до вирішення цієї надзвичайно складної проблеми, новий лейбористський прем'єр-міністр сформулював для себе «головну особливість ірландської трагедії» Кожен її учасник вважав, що може перемогти, навіть був впевнений у цьому. Ірландська республіканська армія вважала, що за допомогою вибухів вижене Британію з Північної Ірландії, більшість населення якої вважали себе підданими Сполученого Королівства. Британський уряд вважав, що можливо утримати ірландський націоналізм «без зміни моделі ставлення до ірландських католиків». А юніоністи, в свою чергу, були впевнені, що завжди зможуть відмовитись ділитися владою з католицькими націоналістами, які складають більшість населення острова, яке підтримує об'єднану Ірландію [7, с. 165].

В цих умовах тих, хто був готовий «перегорнути трагічну сторінку історії» ставало дедалі менше. Ненависть зміцнювалась і стала страхітливо непримиренною. Між юніоністами і націоналістами різним було все – політичні погляди, релігія, культура, навіть музика і манера спілкування [7, с. 166].

Вирішення «Ольстерської проблеми» Е. Блер розпочав у двох напрямках. Відмовившись від точки зору консерваторів про «внутрішність» цього питання, він намагається заручитися підтримкою прем'єр-міністра Ірландії Б. Ахерна і президента США Б. Клінтона і залучити для розв'язання конфлікту світову спільноту взагалі. А другим напрямом його діяльності стало включення до переговорного процесу абсолютно всіх реально діючих політичних сил, включаючи радикальні.

Основи подібної політики були сформульовані ще в кінці 70-х років в концепції «консоціативної демократії», яка закликала до розподілення прерогатив виконавчої влади між представниками усіх общин, які проживали на цій території, і, відповідно, до пропорційного обрання органів влади всіх рівнів, автономії і рівності общин з правом вето для меншості [7, с. 167].

Починати свій «північноірландський шлях» Е. Блер був змушений у непростих умовах. З одного боку, достатньо впливовою залишалась позиція найбільш радикальних угруповань з обох боків. Непросто було побороти і точку зору скептиків, які вважали безперспективним суто політичне вирішення конфлікту, без розв'язання історичних, культурних, економічних протиріч. А вже через декілька тижнів після вступу на посаду, Е. Блер під час зустрічі керівників європейських держав отримав повідомлення, що ІРА вбила двох полісменів під час чергування. Британський уряд, не дивлячись на заяву керівництва цієї організації про несанкціонованість акції, дав ІРА п'ять тижнів, щоби поновити припинення вогню, що і було зроблено в середині липня 1997 року. Одночасно британський і ірландський уряди погоджуються створити незалежну міжнародну комісію із роззброєння терористичних угруповань.

Е. Блер ретельно готувався до переговорів, заручившись підтримкою міжнародної спільноти. Вони почалися в вересні 1997 року. Очолив переговорний процес відомий американський політик і юрист Джордж Мітчел. Він відразу сформулював і спільну позицію на основі принципів ненасильства і мирних методів. На порядок денний було висунуто декілька найбільш актуальних питань: відносини Схід-Захід, тобто Сполучене Королівство – Північна Ірландія і Північ – Південь – Північна Ірландія – Ірландська Республіка. Сторони переговорів повинні були вирішити: хто буде керувати північною Ірландією після передачі повноважень і поділу влади між партіями.

Переговори почалися без лідера Ольстерської юніоністської партії Девіда Тримбла, але з лідером Демократичної юніоністської партії Іаном Пейслі, до якого пізніше долучилися лідери інших юніоністських партій. Саме в цей момент ІРА «відкликає» своє рішення про припинення вогню і всі протестантські партії приймають рішення бойкотувати переговори. Однак Е. Блер і його уряд не припиняють зусилля щодо пошуків шляхів вирішення конфлікту і відновлюють діалог юніоністів з республіканцями.

13 жовтня 1997 року відбулась дуже цікава історична подія – перша зустріч британського прем'єр-міністра з лідерами партії Шинн Фейн Джеррі Адамсом і Мартіном МакГіннесон. Всю британську спільноту, і не тільки британську цікавило питання, чи потисне Е. Блер їм руки. Сам прем'єр згадує: «Я вирішив поводитись природньо. Вони зайшли і ми потисли один одному руки» [7, с. 168].

Перемовини продовжились і всі учасники неодноразово підкреслювали їх надзвичайно непростий характер. Декілька угруповань – учасників переговорів періодично по-

рушували домовленість про припинення вогню. В лютому 1998 року ІРА вбила двох чоловіків у Белфасті, а Ірландська армія національного визволення вбила керівника лоялістських волонтерських військ у в'язниці Мейз. Але ціною неймовірних зусиль переговори продовжувались і їх учасникам вдалося підготувати узгоджений текст. Е. Блер мав приїхати до Белфасту, лише щоби підтвердити узгоджені домовленості, а змушений був пробути там чотири доби, шукаючи остаточні компромісні рішення.

І врешті 10 квітня 1998 року було підписано знамениту угоду Великої (Страсної) п'ятниці. Хоча юніоністи наполягали на назві Белфастська угода. Угода була підписана британським і ірландським урядами і схвалена більшістю політичних партій Північної Ірландії, в тому числі і Шинн Фейн – політичного крила ІРА, яка раніше була заборонена. Єдиною політичною партією, яка виступила проти, була Демократична юніоністська партія на чолі з Іаном Пейслі. Згідно з цією угодою повинна була бути зреалізована (після схвалення на референдумах) мала бути реалізована складна багатоступенева формула виходу з кризи. Передбачалося створення системи, яка б складалась з трьох елементів управління – в самій Північній Ірландії, між Ольстером і рештою Ірландії, між Великобританією і Республікою Ірландія. Для цього Угода Великої п'ятниці, або Белфастська угода передбачала обрання північноірландської асамблеї, яка мала б законодавчі повноваження. Також мав бути сформований Виконавчий комітет з функціями уряду у складі 12 міністрів обох головних конфесій, і створені міністерства міжірландської ради в рамках співробітництва між Північною Ірландією і Ірландською Республікою.

Окрім цього, Ірландська Республіка повинна була внести поправки до своєї Конституції стосовно територіальних претензій на Північну Ірландію. Значну увагу в угоді було приділено роззброєнню воєнізованих угруповань Північної Ірландії. Протягом двох років після проведення референдуму мав позначитись процес визволення північно-ірландських засуджених із в'язниць. Угода також передбачала реформу ольстерської поліції, починаючи з виключення з її офіційної назви слова «королівська». План реформи передбачав також певну кількість протестантів і католиків у поліції.

Передбачуваний Белфастською угодою референдум відбувся 22 травня 1998 року на території Ольстера і Республіки Ірландія. 71% північних ірландців і 94% ірландців її підтримали. Зрозуміло, що угода і референдум були лише початком дуже складного процесу. За угодою про в'язнів уряд Сполученого Королівства мав передати в'язнів Ірландської Республіканської Армії в Ірландську Республіку. Серед них була і «Четвірка з Белкоум-стріт», яка здійснювала терористичні акти для ІРА в 70-ті роки. Але після передачі їх було під чесне слово умовно-достроково звільнено для участі у з'їзді Шинн Фейн у Дубліні. Не важко уявити яку реакцію юніоністів викликала десятихвилинна овація, якою в'язнів привітали на з'їзді. Це мало не спричинило катастрофу такого непростого і довгоочікуваного рішення. У Е. Блера не було іншого виходу, як особисто надати гарантії, що ті, хто скоїв насильство не буде допущений в уряд.

Вибори в Асамблею Північної Ірландії пройшли 25 червня 1998 року. Противники Белфастської угоди сподівались використати парламентський механізм для її девальвації, тому що обидві общини, в цілому підтримуючи політику примирення, відчували певну підозру одна до одної. 48 місць в Парламенті отримали протестанти (Ольстерська юніоністська партія на чолі з Д. Тримблом та Демократична партія І. Пейслі), 42 місця дісталося католикам (Соціал-демократична і Лейбористська партія на чолі з Дж. Х'юмом та Шинн Фейн Дж. Адамса). До речі, саме Д. Тримбл та Дж. Х'юм отримують Нобелівську премію миру за 1998 рік «За зусилля в пошуку мирного вирішення конфлікту в Північній Ірландії». 18 місць отримали декілька об'єднань та міжобщинних партій.

Наступним завданням в реалізації Белфастської угоди стало формування адміністративного апарату і органів місцевого самоврядування. Однак протестантські партії не розпочинали цю роботу, тому що ІРА не повністю роззброїлась. А ІРА, в свою чергу, відмовлялась роззброюватись поки не розпочне роботу Асамблея. І саме питання роззброєння стало каменем спотикання для подальших кроків. Треба відзначити, що в Белфастській угоді процедура роззброєння чітко прописана не була, хоча саме роззброєння було оголошено обов'язковою умовою всього процесу. Тому ІРА, не відмовляючись від задачі зброї взагалі, заявляла, що планує це зробити «пізніше». Зрозуміло, що і протестантські збройні угруповання також попередили, що вони «не поспішатимуть» в цьому процесі. Бойовики ІРА обмежувались лише наданням гарантій припинення насильства. Протестанти ж розглядали роззброєння католицьких угруповань як необхідну умову подальшого мирного процесу.

Певний час саме ця проблема займала центральне місце в переговорах Е. Блера з лідерами общин і широко обговорювалась як в британському парламенті, так і в засобах масової інформації. Одночасно з формуванням коаліційного уряду відбувається сплеск насильства, починаючи з щорічних маршів протестантів-юніоністів в червні 1998 року через католицькі квартали Ольстера. Ця хода, не зважаючи на спроби розвести сторони протистояння, традиційно призвела до зіткнень і погромів.

Е. Блер залучив до вирішення цього питання міжнародних спостерігачів, ООН. Уряд ініціював створення цілої низки органів, які повинні були контролювати виконання Угоди. Е. Блер неодноразово зустрічався з керівниками північноірландських партій, прем'єр-міністром Ірландії Б. Ахерном. Однак терористичні прояви у Північній Ірландії ставлять під загрозу результати його зусиль, В липні протестантські екстремісти вбивають трьох підлітків-католиків, а в серпні в м. Ома від терористичного акту, відповідальність за який взяла на себе так звана «справжня ІРА», загинуло 29 людей. Причому кількість загиблих католиків і протестантів було приблизно рівним. Е. Блер разом з принцом Чарльзом прибув в м. Ома, щоб підтримати сім'ї загиблих і католиків і протестантів.

Цей терористичний акт був засуджений практично всіма політичними угрупованнями. Щоб не припинити миротворчий процес, протестантські організації заявили, що не будуть мститися, адже це може викликати нову хвилю насильства і загалом зупинити мирний процес, «Справжня ІРА», в свою чергу, виступила з каяттям і обіцянкою дотримуватись перемир'я. Важливе місце на цьому етапі врегулювання відводилось також і ірландському прем'єр-міністру Б. Ахерну. Зауважимо, що бази і арсенали багатьох католицьких екстремістських груп знаходились саме в Ірландії, і саме він разом з британським міністром в справах Північної Ірландії пообіцяв розгорнути безпрецедентну боротьбу проти членів терористичних угруповань.

Таким чином, трагічна подія в м. Ома, могла, за висловом самого британського прем'єр-міністра «започаткувати відступ, але стала, насправді поворотним пунктом» [8, р. 180].

Всі учасники мирного процесу обрали шлях його продовження і пришвидшення. Тим більше, що британський уряд і його керівник намагались знайти для цього не тільки внутрішні, але і зовнішні важелі. Незалежна міжнародна комісія з роззброєння під егідою ООН, ірландська діаспора в США – всі вони грали важливу роль в «несиловому» припиненні терористичної діяльності в Північній Ірландії. В серпні 1998 року було досягнуто компромісне рішення про поетапне роззброєння ІРА одночасно з початком виведення британських збройних сил з Ольстера.

Згідно з Актом про Північну Ірландію 1998 року, створення Асамблеї повинно було проходити в два етапи. Під час першого було сформовано механізм і інституції для швид-

кої і остаточної передачі повноважень північноірландському парламенту. Зокрема – спеціальний комітет і нові департаменти, які повинні були забезпечувати міждержавне співробітництво з Республікою Ірландія. Перед цим було сформовано Виконавчий комітет асамблеї – місцевий уряд, в якому представники Шинн Фейна отримали два міністерських портфелі: М. МакГіннес – освіти, а Бер де Брюн – охорони здоров'я.

Зрозуміло, що це само по собі було історичною подією. Вперше в історії Північної Ірландії пройшов добровільний розподіл влади між протестантськими (юніоністськими) і католицькими (республіканськими) політичними силами. 15 грудня 1999 року Британський парламент прийняв Акт про часткову передачу влади Законодавчій Асамблеї Північної Ірландії. Наступного дня розпочалась процедура передачі Британським парламентом повноважень Асамблеї Північної Ірландії. Спочатку коаліційний уряд становив собою перехідну форму влади, де міністерські посади займали і британські і північноірландські урядовці. Але британські міністри поступово повинні були передавати свої повноваження північноірландським колегам, які призначались Асамблеєю Ольстера. Але не зважаючи на певний оптимістичний початок реалізації мирного процесу, сторони в черговий раз зіткнулись з ключовою проблемою – роззброєння ІРА. Ольстерські юніоністи відмовились від співробітництва в Виконавчому комітеті і асамблеї з представниками Шинн Фейн до повного роззброєння. Прогресу в цьому питанні не спостерігалось і стало зрозумілим, що до 22 травня всі пункти «Белфастської угоди» виконані не будуть і тому Пітер Мендельсон, міністр у справах Північної Ірландії 11 лютого 2000 року припинив повноваження Асамблеї і коаліційного уряду.

Це викликало жорстку реакцію. Джері Адамс заявив, що вважає неприпустимим право британського міністра фактично одноосібно розпускати уряд Ольстера і повернення прямого британського правління. І знову прем'єр-міністри Великобританії і Ірландії змушені були шукати вихід із цієї ситуації. І знову головним питанням було роззброєння. Але на той момент його обговорення було вже менш жорстким. Мова йшла не про обов'язкове складення зброї, а лише про заяву з боку ІРА, що ця зброя не буде використовуватись. Це призвело до певних результатів. 6 травня 2000 року ІРА робить заяву про готовність скласти зброю. Хоча спочатку бойовики ІРА були готові лише допустити незалежних інспекторів на свої бази для контролю над невикористанням зброї. Ця заява була підтримана основними північноірландськими політичними силами, окрім юніоністської партії Ольстера. Вже 27 травня 2000 року міністр у справах Північної Ірландії відновив діяльність органів місцевого самоврядування в цій провінції.

28 квітня 2003 року, напередодні виборів, Північноірландську Асамблею було знову розпущено у зв'язку зі шпигунським скандалом, у який потрапила партія Шинн Фейн. На перенесених виборах в листопаді 2003 року перемогу отримала Демократична юніоністська партія на чолі з І. Пейслі – 32 місця. Ольстерська юніоністська партія і Шинн Фейн – по 20 місць, а соціал-демократична лейбористська партія – 18 місць.

В січні 2004 року роботу Асамблеї було відновлено. Тоді ж було досягнуто домовленості про перегляд документу по Північній Ірландії, зважаючи на те, що більшість місць на виборах отримала партія, яка виступала проти Белфастської угоди і будь-якого співробітництва з католиками. Під час переговорів в замку Лідс у вересні 2004 року компромісу досягнути не вдалося. Хоча Е. Блер, який головував на цьому політичному саміті заявив, що «пропозиції, які ми зараз розглядаємо розумні за змістом і мають історичні значення». Але протестантська Демократична юніоністська партія і республіканська Шинн Фейн все ж таки не домовились. А в кінці цього ж 2004 року відбулося найбільше пограбування банків в Великобританії – 20 млн. ф. ст. з одного з банків Белфасту. Поліція заявила про причетність до цього ІРА. У відповідь в лютому 2005 року Ірландська республіканська

армія відмовилась від плану перемир'я. І знову з'являється Акт про Північну Ірландію, після якого створюється тимчасова Асамблея, членами якої стали 108 депутатів, обраних в 2003 році.

З метою відновлення діалогу і постійної Асамблеї, в шотландському місті Сент-Ендрюс в жовтні 2006 року проходить новий раунд переговорів. Незалежна комісія по роззброєнню підтвердила, що більшість структурних елементів ІРА розформовані, або суттєво скорочені. Цей факт не міг не вплинути на атмосферу переговорів. Нова угода, підписана 13 жовтня 2006 року, встановила графік відновлення повноважень парламенту в Північній Ірландії, встановлювала дату виборів у відновлену Асамблею. Угода передбачала повне визнання незалежності поліції Північної Ірландії від Лондона і завершення реформи правоохоронних і судових органів провінції. Згідно домовленостей в Сент-Ендрюс 26 березня 2007 року повинен запрацювати місцевий уряд, а Північноірландська Асамблея повністю відновити свої повноваження. Фактично Угода в Сент-Ендрюс розпочинає заключний етап миротворчого процесу в Північній Ірландії. Процесу, який повинен був вирішити чи не найскладнішу проблему внутрішньої політики Сполученого Королівства.

Е. Блер увійшов в історію як прем'єр-міністр, який приклав виключних зусиль для вирішення проблеми. У своїх спогадах він сформулював основний принцип урегулювання цього конфлікту. На його думку це «принцип згоди». Зрозуміло, що обидві сторони конфлікту мали полярні точки зору – одна хотіла об'єднаної Ірландії, а інша – лишатися в Сполученому Королівстві. І треба було чітко визначитись: «Сьогодні ми не можемо вирішити цю проблему. Ніяк не можемо. А що ми можемо. А можемо ми поділити владу між партіями, можемо забезпечити рівність сторін. І все це в обмін на мир. Тобто за умов припинення війни з боку ІРА, всі сторони погоджуються створити уряд, який буде реально представляти інтереси всіх частин громади. І в наших силах забезпечити справжню рівність у ставленні до протестантів і католиків. Меншість прихильників об'єднання Ірландії, поки вони не стануть більшістю, повинні визнавати поділ. За умов справедливого і рівного ставлення до них» [9, р. 88]. Цей шлях не може бути вільним від перешкод. Але саме принцип єдності дав можливість загальної реалізації такого складного проекту, вирішення якого потребувало зміни традицій, поглядів, значної політичної сміливості. Як писав Е. Блер: «Краще намагатись і зазнати невдачі, ніж узагалі не намагатись» [7, с. 178].

В березні 2007 року проходять вибори, на яких Демократична Юніоністська партія отримала 36 місць в Асамблеї, Шинн Фейн – 28 місць, Ольстерська Юніоністська партія – 18, Соціал-демократична і Лейбористська – 16. І в травні 2007 року саме Е.Блер, який, безумовно, зіграв видатну роль в успішному завершенні миротворчого процесу в Північній Ірландії, зайшов у Стромонт – резиденцію Кабінету міністрів цієї провінції, де його зустрічали прем'єр-міністр Іен Пейслі і його заступник – Мартін Магіннес.

Висновки. Північно-ірландська політика Е. Блера та його партії продемонструвала можливість мирного, безконфронтаційного, конструктивного вирішення виключно складного історичного етноконфесійного конфлікту. А особисто для Е. Блера це стало, не зважаючи на складні сторінки його політичної біографії, пов'язані з Косово і особливо Іраком, достойним завершенням його політичної кар'єри.

В травні 2011 року відбулася визначна подія для англо-ірландських відносин – візит королеви Єлизавети II, перший за останні майже сто років. Зрозуміло, що він став можливим лише після підписання угоди «Великої п'ятниці» і реальної нормалізації ситуації в Північній Ірландії. І саме цей візит став символом остаточного визнання суверенності ірландської держави на найвищому рівні, коли королева заявила у Дублінському замку,

що Ірландія та Великобританія стали не просто сусідами, але й найкращими друзями, а головне – рівноправними партнерами. Цей візит став свідченням того, що ірландці позбулися болісних асоціацій, пов'язаних з Британією. Бо навіть лідер республіканської партії Шинн Фейн Дж. Адамс, якого важко запідозрити в симпатіях до британської монархії, визнав щирість промови англійської королеви [10, р. 344].

Список використаної літератури

1. Клинтон У. Дж. Моя жизнь / Уильям Джефферсон Клинтон; пер. с англ., М. : Альпина Бизнес Букс, 2005. – 1088 с.
2. Coughlin C. American Ally. Tony Blair and the war on terror / Con Coughlin. – London : Politico's, 2006. – 389 p.
3. Rentoul J. Tony Blair. Prime-minister / John Rentoul. – New York: Little, Brown and company, 2001. – 640 p.
4. Seldon A. Blair Unbound / A. Seldon, P. Snowdon, D. Colings. – New York : Simon & Schuster, 2007. – 608 p.
5. Richards P. Tony Blair in his own words / Tony Blair. – London: Politico's, 2004. – 368 p.
6. Дилеммы Британии. Поиск путей развития / Ал. А. Громько, Е. В. Ананьева, Л. О. Бабынина, Я. А. Грабарь, Е. С. Громогласова и др. – М. : Весь мир., 2014. – 480 с.
7. Блер Т. Шлях / Тоні Блер. – Київ. : Темпора, 2011. – 848 с.
8. Abse L. Tony Blair: The Man Who Lost His Smile / Leo Abse. – London : Robson Books Ltd, 2003. – 272 p.
9. Wheatcroft G. Yo, Blair!: Tony Blair's Disastrous Premiership / Geoffrey Wheatcroft. – London : Politico's, 2007. – 128 p.
10. Robinson N. Live From Downing Street / Nick Robinson. – London : Bantam, 2013. – 560 p.

ANTHONY BLAIR AND THE PROBLEM OF PEACEFUL SETTLEMENT IN NORTHERN IRELAND

Krushinsky V. U.

Doctor of Political Sciences, professor of international relations and foreign policy department of the Institute of International Relations of Kyiv National Taras Shevchenko University.

Abstract. *The conflict in Northern Ireland is one of the longest in the history of Europe. During the XX-th century, several attempts were made to find possible mechanisms for its settlement. The Labor Government of the Prime Minister A. Blair that come to power in the United Kingdom made first successful steps to move from a «culture of war» to a «culture of peace» in the solution of the Northern Ireland question. It was recognized that the disarmament of the Irish Republican Army (IRA) – is a complex process, a lot of important decisions were taken by the British and Irish Governments, with the participation of political parties of Northern Ireland, what allowed to proceed to the structural model of conflict resolution.*

The Good Friday Agreement or the Belfast agreement of 1998 have received historical significance, because its provisions satisfy the interests of almost all opposition parties – both Republicans and Unionists. It proclaimed the right of the province to decide its constitutional status, the ability to create local parliament with broad powers, to solve the problem of disarmament of terrorist groups. According to the agreement signed in December 1999, a coalition government which included Catholics and Protestants was created in Northern Ireland. It was headed by the Protestant D. Trimble. In October 2001, the IRA announced the final destruction of its stock of weapons.

The policy of the Labor government led by Tony Blair, which was based on the principle of de-escalation, gave the opportunity to solve a long ethno-religious conflict. For Tony Blair, despite the widespread criticism of his policies related to Kosovo and Iraq, it has become a good end of his political career.

Key words: *ethnic and religious conflict, Northern Ireland, Ulster conflict, Unionists, United Kingdom, regulation, de-escalation, the Irish Republican Army (IRA), Protestants, Catholics.*

Referances

1. Klinton W. Jef. Moya zhizn / William Jefferson Klinton; per. s angl. M. : Alpina Business Books, 2005. – 1088 s.
2. Coughlin C. American Ally. Tony Blair and the war on terror / Con Coughlin. – London : Politico's, 2006. – 389 p.
3. Rentoul J. Tony Blair. Prime-minister / John Rentoul. – New York : Little, Brown and company, 2001. – 640 p.
4. Seldon A. Blair Unbound / A. Seldon, P. Snowdon, D. Colings. – New York: Simon & Schuster, 2007. – 608 p.
5. Richards P. Tony Blair in his own words / Tony Blair. – London : Politico's, 2004. – 368 p.
6. Dilemy Britanii. Poisk pytei razvitiya / Al. A. Gromyko, E.V. Ananeva, L. O. Babynina, Y. A. Grabar, E. S. Gromoglasova i dr. – M. : Ves mir., 2014. – 480 s.
7. Bler Toni. Shlyah / Toni Blair. – Kyiv : Tempora, 2011. – 848 s.
8. Abse L. Tony Blair: The Man Who Lost His Smile / Leo Abse. – London : Robson Books Ltd, 2003. – 272 p.
9. Wheatcroft G. Yo, Blair!: Tony Blair's Disastrous Premiership / Geoffrey Wheatcroft. – London : Politico's, 2007. – 128 p.
10. Robinson N. Live From Downing Street / Nick Robinson. – London : Bantam, 2013. – 560 p.

Э. БЛЭР И ПРОБЛЕМА МИРНОГО УРЕГУЛИРОВАНИЯ В СЕВЕРНОЙ ИРЛАНДИИ

Крушинский В. Ю.

Доктор политических наук, профессор кафедры международных отношений и внешней политики Института международных отношений Киевского национального университета им. Тараса Шевченко.

Аннотация. *Конфликт в Северной Ирландии является одним из самых длительных в истории Европы. На протяжении XX века осуществлялись неоднократные попытки найти возможные механизмы его урегулирования. Приход к власти в Соединенном Королевстве лейбористского правительства Э. Блэр впервые позволило перейти от «культуры войны» к «культуре мира» в решении североирландского вопроса. Было признано, что разоружение Ирландской Республиканской Армии (ИРА) – это сложный и длительный процесс, принято ряд важных политических решений между британским и ирландским правительствами при участии политических партий Северной Ирландии, которые позволили перейти к конструктивным моделям преодоления конфликта.*

Исторического значения получило соглашение Страстной пятницы или Белфастский договор 1998 года, положения которого удовлетворяли интересы практически всех участников противостояния – как республиканцев так и юнионистов. Впервые провозглашалось право населения провинции определять свой конституционный статус, возможность создания местного парламента с широким кругом полномочий, решалась проблема разоружения террористических группировок. Согласно условиям подписанного в декабре 1999 года соглашения в Северной Ирландии было создано коалиционное правительство, в которое вошли католики и протестанты. Возглавил правительство протестант Д. Тримбл. В октябре 2001 года ИРА объявила об окончательном уничтожении запасов оружия.

Благодаря политике лейбористского правительства во главе с Э. Блэром, которая базировалась на принципе деэскалации, появилась возможность решения длительного эт-

ноконфесіонального конфлікту. Для Е. Блэра, незважаючи на гостру критику його політики, пов'язаної з Косово і Іраком, це стало достойним завершенням його політичної кар'єри.

Ключевые слова: *етноконфесіональний конфлікт, Північна Ірландія, Ольстерський конфлікт, юніоністи, Велика Британія, врегулювання, дезескалація, Ірландська республіканська армія (ІРА), протестанти, католики.*